

Рідна кров

Наталя Околітенко

Персі Мак-Грегорі повільно обертав тумблер на відеофоні, проглядаючи перед початком прийому затишний покій, влаштований на галереї, що тягнулася вздовж усього його будинку. Там ледь не впритул один до одного сиділи у кріслах, на канапках і звичайнісіньких стільцях його клієнти — у фокус потрапляло то одне, то інше обличчя, й Мак-Грегорі їх вивчав.

Що вони хочуть? Це можна сказати наперед. Приватний генограф Мак-Грегорі завдяки бурхливому фаховому успіхові набув аж надто вузької спеціалізації — потаємні родинні справи, "скелети у буфеті", які належало прибрати непомітно для сторонніх очей; знудившись одноманітністю завдань і психологічних колізій, які стояли за ними, Мак-Грегорі не на жарт подумував про те, щоб змінити заняття...

Ось вам типова парочка. Жінка сидить, скромно тримаючи руки на колінах, і то час від часу зводить очі догори, наслідуючи образ діви Марії на старовинні фресках, то обкидає свого супутника кокетливими позирками, й похмурий вираз його обличчя аж ніяк її не бентежить. Зрозуміло: практична секретарочка взялася, одружити на собі майновитого патрона, попередньо розлучивши його з дружиною. Генний аналіз спадкового апарату дитини має неспростовно засвідчити батьківство; візит до уславленого генографа — остання спроба дійти згоди по-доброму, коли ж патрон і після цього опиратиметься, звернеться до преси. Має якусь причину триматись отак упевнено.

А ось ці молодята знічені й явно схвильовані — шукають один у одного підтримки. Кохаються, хочуть побратися, але у роду в котрогось із них — люди з патологічно важким характером, і конче треба з'ясувати, що це таке: наслідок неправильного виховання чи генетичні вади? І скільки шансів, що дитина, котра з'явиться ла світ, буде спокійна й лагідна?

Далі — саме чоловіцтво: поважне, з гордо зведеними головами, з тим глибокодумним виразом обличчя, яке Мак-Грегорі мав за ознаку вродженої дурості. Може, тому, що нею відзначається більшість його клієнтів? їм, бачте, завжди кортить знати, хто саме з двох чи трьох синів перебрав від батька найбільше спадкових ознак, а відтак — до кого з них належить ставитися лагідніше й кому по смерті заповісти своє діло чи основний капітал. "Родді поки що у мене шалапутний, але точнісінько таким і я був у його роки, та потім прийшов до розуму і досягнув усього, чого може досягнути серйозний чоловік. О, можете не сумніватися, тепер я шанована людина... Та, розумієте, молодший брат моєї дружини теж шалапут, але я певен, що він не візьметься за розум, бо там і братись ні за що, бо родичі моєї любої дружиноньки, між нами кажучи, всі безнадійні телепні, з них жоден не схожий на тих достойних громадян, якими може пишатися наш рід... Тепер ви уявляєте, чим я ризикую? Тому я й хочу знати, від кого це в мого Родді шалапутність? Коли від мене, то це прекрасно, він

неодмінно переказиться і стане мудрим та поміркованим, як я. Ну, а коли від поріддя моєї жіночки, типовим представником якого є її молодший брат, — тоді... Не можу я робити спадкоємцем людину, котра несе в собі чужі спадкові ознаки, хоча й народилася від мене.. Я маю напевне знати, що мені робити: коли мій син — насправді не мій син, тобто я хочу сказати, що він, звичайно, мій син насправді, а проте... О, господи, я геть заплутався, я сподіваюсь... ви зрозуміли мене? До речі, ви б не могли дібрати серед кількох залицяльників моєї дочки — вона в мене красуня! — такого, щоб його гени були такі, як у мене. Звичайно, не достеменно такі, це неможливо, але — практичність, діловитість, здоровий глузд... Я сподіваюсь, вас не дивує моє прохання?"

Мак-Грегорі давно нічому не дивувався. Не дивувався, коли вже літній чоловік приносив пасмо ьолосся й казав: "Будь ласка, перевірте, чи справді молодший хлопчик — мій син, бо, знаєте, у нас в роду всі мають нахил до математики, а цей ну як здурів — стоїть і стоїть на голові щоранку, і я не можу вибити з нього цю бридку звичку. Ще, може статися, подасться у хіппі чи йоги, а в нашому роду такого не траплялось..." Не дивувався, коли розцяцькована пані щебетала: "Ах, лікарю, мені так подобається святий Себастьян з картини Тіціана... як вплинути на гени мого чоловіка, щоб наш син був схожий на цього святого?"

...Мак-Грегорі вимкнув відеофон і розгорнув книгу обліку. У нього в запасі хвилин із десять.

Таки ж варто було перекваліфіковуватися з графолога-криміналіста в генографа, аби перед тобою сповна відкрився зворотний бік яскравої медалі, якою здавна зачаровується людство: продовження себе самого в дітях, життя для тих дітей, жертовність, самозречення. Яке там самозречення! У дітях здебільшого люблять самого себе, точніше, своє уявлення про себе, й звідси смирення — треба ж віддати данину скромності! — "наші нащадки мають бути кращими за нас". Продовжити себе! Продовжити себе і тільки себе!

Закинути частину власного "я" у майбутнє й бодай у такий спосіб втамувати тугу по неможливному — безсмертю; нічого не може бути дорожчим від безсмертя, тому й наші діти такі нам дорогі. Принаймні доки підрастають, доки підкорені нашій волі, доки дарують ілюзії, що стануть колись достеменно такими, як ми. А ми ж які — справді прекрасні? Оце вже не суттєво, в кожному разі для клієнтів Мак-Грегорі. Немічні й слабкодухі, з великими лисинами й ще більшим самолюбством, коротконогі й з куцим розумом — такі ми й любі собі, такими хочемо бачити своїх дітей і задля цього зрікаємося своїх вигод та спокою. Коли ж діти не справджують наших надій, коли несуть у собі не нашу комбінацію генів, а а щось чуже й незрозуміле — новий візерунок у вічку калейдоскопа, третій колір, що підступно утворився з мішанини двох, тоді...

Не перебільшуйте, шановний Мак-Грегорі, й не впадайте в професійну мізантропію: батьки не прагнуть передати дітям свої вади, бо це зменшує шанси нащадків щасливо конкурувати з іншими... Авжеж що не прагнуть, таж ці вади треба усвідомити в собі самому, хоч трохи китично до себе ставлячись. Тим часом чим людина Примітивніша, тим менше вона до цього схильна, тим вимогливіше звучить у ній оте саме

"Продовжити себе!", тим більше пики приносить відчуття, що ти еси на цій землі й несеш у собі відбитки поколінь, які лишилися позаду, та пунктирне окреслення тих, які попереду. Пишатись можна всім — хоч би вирячкуватими очима чи гачкуватим носом, — аби лиш це була родова ознака; пишатися можна навіть звичкою їсти суп із солоним огірком, якщо цим відзначався прадід, котрий чистив улюбленого коня маркграфа, — а сина зневажати за те, що той терпіти не може солоних огірків. Граф Шрузбері хвалився шістьма пальцями на нозі — потворністю, яку врочисто пронесли крізь п'ять століть його славетні попередники. Славетні — чим? Чи не отими шістьма пальцями, що неспростовно свідчили про чистоту крові? Тьху!

Мак-Грегорі випив води й трохи посидів, тамуючи напад роздратування, вкрай недоречний на початку робочого дня. Попросив лаборантку, щоб вона приготувала йому чашечку кави з кардамоном. І, згазирнувши в кишенькове люстерко, приготував люб'язну усмішку для першого клієнта.

Ним виявився високий, дуже худий чоловік у модерних темних окулярах, який безшумними рухами був схожий на кажана. Його обличчя Мак-Грегорі встиг добряче розгледіти: воно аж тиждень тому виринуло з темного кутка в самому кінці галереї й привернуло увагу незворушним спокоєм. Зберігаючи той самий вираз осяйної безтурботності, він проте весь час розмовляв із сусідами, й враження було таке, що це просто самотній, однак за вдачею дуже товариський чоловік, котрий прийшов сюди погомоніти про погоду й вичитані з вечірніх газет плітки. Мак-Грегорі чекав, що він передасть свою чергу, коли вона наблизиться, комусь із нетерплячих і знову сховається за пальму, аби ще якийсь час потішитись товариством нових співрозмовників. Але говіркий добродій таки ж зайшов до кабінету, й Мак-Грегорі всміхнувся йому з професійною теплотою.

— Я вас уважно слухаю.

Мабуть, мова піде про визначення оптимального спадкоємця... ну, так і є! Чоловік дістав з теки систему порцелянових посудинок з герметично загвинченими накривками — в таких носили на аналіз краплини крові, обрізки нігтів, волосся: все це часом роздобувалося з великою обережністю, хромосомні дослідження оповивалися таємницею, і було у всіх цих маніпуляціях щось від прадавніх часів, коли чаклуни за грубі гроші наводили нй: людину пристріт.

І те, що Мак-Грегорі робив із вмістом посудинок, теж нагадувало чорномагійні дієства: чаклуни мудрували над точно такими матеріалами, пробуджуючи сили, що впливали на здоров'я чи долю якогось горопахи. Здоров'я в даному разі ні до чого, а от на долі власника обрізка нігтя чи волосини маніпуляції Мак-Грегорі таки ж могли позначитись... Був певен: половина візитерів, які сидять зараз у приймальному покої, заплатила б йому удвічі більше, аби він написав у своїх висновках не те, що показав електронний мікроскоп, а те, що хочеться. Важко не спокуситися видати бажане за дійсне...

— Спочатку ви маєте набратися терпіння й вислухати мою історію, — звичайно ж, каже чоловік.

Мак-Грегорі всміхається ще люб'язніше, але дозволяє собі попросити з усією делікатністю, на яку здатен:

— Будь ласка, стисліше. Я постараюся зрозуміти вас на півслові.

— Я належу до стародавнього й дуже шанованого роду ("Ох!" — ледь не вихопилось у Мак-Грегорі, та він поквапився піднести до рота напахчену хустинку). Майоратом, який успадкував мій батько, володіли вісім поколінь ("Ніколи б не зважився переступити поріг того прикрашеного гербами порошна. Уявляю, які страхіття там ввижаються вночі у ліжку під шовковим балдахіном!"). Рід наш дав світові мужніх вояків, стійких і відданих, або ж пастирів, які відзначалися схильністю до подвижництва й особливою піднесеністю мислення ("Породистих телепнів, які тільки й вміли що вбивати, дерти горло й хлебтати вино, або ж кволих боягузів, котрі ховали свою нікчемність під сутанною"). Але минулого століття в нашому роду, на жаль, трапилася прикра історія. Сер Джон замість примножувати славу родового маєтку все кинув і повівся в світі з мандрівним цирком ("Нарешті знайшовся хоч один хлопець з фантазією..."). То була велика біда, але вона прийшла не сама: в дорозі сер Джон звінчався з циганкою, що на міських майданах розважала людей непристойними танками ("Порядний чоловік був... і розумний!"). Батько у гніві прокляв блудного сина ("Це вони вміють...") й навіки відлучив його нащадків від родового спадку, навіть знати не побажав, куди їх порозкидала доля. Вже на старість у нього і його третьої дружини — дві одна за одною помирали, — благородної леді Елінор, народився син, він і цодів стародавній майорат. Але прокляття нашого славетного пращура, на жаль, впало й на того, кого воно не стосувалося... на прямого нащадка благородної леді Елі-нор, котрий перед вами.

— Дуже приємно, — ледь звівся Мак-Грегорі на елегантний уклін клієнта.

— Дітей у мене немає, а дні мої вже хилиться на захід.

З-під темних окулярів чоловіка викотилася сльозинка й вмить висохла на впалих щоках. Перечекавши належну паузу, Мак-Грегорі сказав:

— Я глибоко вам співчуваю. Я навіть вгадую ваше бажання: ви хочете, щоб я, провівши генний аналіз, знайшов вам нащадків тієї гілки, що її ваш розгніваний пращур так необачно відтяв від древа вашого благородного роду. Я вгадав? Але ж...

— О, я до краю спростив ваше завдання! — зрадів чоловік, що йому не доведеться продовжувати явно важкі для нього пояснення. — Я сам розшукав усіх можливих спадкоємців — за паперами, бо зустрічатися з гіпотетичними родичами не маю можливості та й бажання, їх шестеро, й всі вони носять наше родинне прізвище. Тільки... ви самі розумієте, потрібні неспростовні біологічні докази, бо серед цих шістьох можуть трапитися звичайні однофамільці та й просто авантюристи.

— Тоді це не проблема! Гадаю, для початку достатньо хромосомного аналізу, до генного справа навіть не дійде.

— Як знаєте, бо я на цьому зовсім не розуміюся. Знайдіть мені серед шістьох такого, якому б я по смерті міг залишити свій родовий майорат, і приготуйте переконливі обґрунтування. До рук чужого маєток потрапити не може.

— А коли такими виявляться всі шестеро? Чоловік озирнувся вже від порога і, трохи постоявши, рвучко вклонився:

— Ну, я чекаю.

На запитання він не відповів.

О четвертій годині, випровадивши останню "краплину голубої крові", а нею виявилася до краю висохла бабуся з витертою до полотняної основи, зате прикрашеною діамантами театральною торбинкою, вона конче хотіла знати, в якому коліні її нащадків з'явиться, красуня блондинка з карими очима, достеменно тика, якою вона була замолоду ("Можна не сумніватися, що лишок життя ця стара мріятиме про воскресіння після смерті"), Мак-Грегори взявся вивчати мікрофотографії, щр їх приготувала лаборантка.

Фотографій було кілька серій: спочатку загальна картина всіх сорока шести людських хромосом, потім кожна хромосома окремо, її деталі й нарешті те конкретне, що становить неповторну особливість геному кожної людини. Часом воно зразу впадало в око, часом доводилось робити сто, двісті, більше знімків, і тоді підключали комп'ютер, щораз розробляючи для нього окрему програму.

Мак-Грегори вдивлявся в ієрогліфи природи, що містили колосальну інформацію, й думав: скоро він за найтоншими деталями навчиться давати характеристику людині, якій належать хромосоми, і коли це буде щойно-народжена дитина, то передбачатиме ту павутину причин і наслідків, яку вона колись сплете власними вчинками, щоб потім битися в ній ціле життя; отже — передбачатиме долю. Від чогось ту людину можна буде застерегти, на щось націлити... О, тоді він напевне стане схожим на стародавнього чаклуна!

Мак-Грегори відірвався од фотографій і потер стомлені очі.

— Як шкода! — гукнула з сусідньої кімнати лаборантка.

— Чого шкода? — зайшов до неї Мак-Грегори.

— Знов родова хвороба.

— Це вас дивує? Серед наших клієнтів таких хвороб багато, бо їхні пращури занадто ревно дбали про чистоту крові. До цього треба звикнути.

— Не можу звикнути. Тут — трисомія по сьомій парі хромосом: часткова або ж повна сліпота, гостра подагра, а головне, хронічний депресивний стан нервової системи. Нещасний чоловік...

— І хто ж це?

Лаборантка простягнула картку: на ній значилось прізвище спокійного чоловіка у модерних темних окулярах. Як же вга не здогадався, що цей його клієнт просто сліпий!

— І треба ж! — зітхнув Мак-Грегори. — Навіть кров циганки-танцівниці не допомогла. Все одно відбулося розщеплення за законом Менделя.

В обумовлений час, передаючи клієнту картки з результатами аналізів, Мак-Грегори сказав:

— Ваші спадкоємці — всі шестеро. У всіх хромосомна картина — типова для вашого роду, що й зрозуміло, бо: спадкова інформація древніх ліній дуже стійка. Не знаю вже,

як ви вийдете із становища... Але один з них — каліка, це хлопчик п'яти років.

Чоловік провів пальцями по фотографіях, ніби пробував щось у них намацати, й зітхнув:

— От його, я й шукав. Сумно, що він є, та коли вже з'явився на світ, то добре, що хоч знайшовся.

І, відчувши мовчазне здивування Мак-Грегорі, пояснив:

— Це дуже страшно — народитися скаліченим. Життя нелегке навіть для дужих та обдарованих, а як воно дається неповноцінним, ви, здорові, навіть не уявляєте. З власного досвіду знаю й холоду від жаху, коли припускаю, що мій кривий родич може успадкувати нашу родинну біду без родинних статків, хай тепер уже і вельми скромних. Я обдурив вас: у мене є діти, але моя совість велить мені подбати, про цього каліку із проклятої гілки нашого роду. Саме йому я й заповім майорат за умови, щоб він передав його собі подібному. Здоровий нехай працює і дбає про себе сам, йому дісталось найбільше з усіх багатств — можливість бути щасливим і завзятим.

Чоловік шпарко пішов, несучи паку загорнутих у темний папір фотографій, немов боявся, що їх у нього заберуть. Стежачи за ним у вікно, дисциплінований Мак-Грегорі довше, ніж завжди, дозволив собі подумати про нерозв'язне протиріччя між біологічною доцільністю і гуманізмом.

І весь день радів, що перевагу віддано останньому.